

Osmanlı Safitasında Şemsinlerle Reslanlar Arasında Yaşanan Bir Çatışma*

İlker Kiremit**

Özet

Çalışmamız, XIX. yüzyılın ortalarına tekabül eden bir zamanda, Safta'daki iki aşiret (veya aile) Beyt-i Şemsin ve Beyt-i Reslan arasındaki çatışma ve beraberindeki gelişmeler üzerine odaklanmaktadır. Osmanlı Suriyesinde, Trablusşam'ın sancak idaresine bağlı Safita'daki bu iki aşiret bölgenin önemli toplumsal unsurlarından olduğu söylenebilir. Esasında Nusayri aşiret yapılanmasından gelmeleri itibarıyla, iki kesim arasında yaşanan bu çatışma örneği, daha geniş bir karakteristiğin uzantısı olabilmekte idi. Batı Suriye coğrafyasının önemli bir kesimini oluşturan Nusayrilerin toplumsal örgütlenme biçimini temsil eden aşiretler arasında çatışma ve bununla bağlantılı ilişkiler yaşanıyordu. Süren bu çatışmalar hem önemli kayıplar yaratmakta hem de bölgedeki asayiş ve istikrarın ihlaline neden olabilmekteydi. Aslında bir misal oluşturması itibarıyla, iki kesim arasında 1847 yılında patlak veren olay da iki tarafın kayıplar vermesine ve yarattığı etkiler itibarıyla yönetimin bir an evvel duruma müdahale etmesine neden olmuştu.

Bahsi geçen tarihte, Beyt-i Reslan'dan silahlı bir kitle Beyt-i Şemsinlerin köyünü basarak burayı yağmalamış ve can kaybına neden olmuştu. Bu gelişme üzerine, bölgedeki vergi tahsilinin de sekteye uğraması üzerine, yönetim olaya müdahale etmişti. Diğer taraftan, bu esnada yine Lazkiye'de yaşanan vergi muhalefeti her iki yere asker sevk edilmesiyle ilgili zorluğu da gündeme getirmişti. Bununla beraber bölgedeki durumun tefişi ve iki tarafa müzakere edilerek olayın yatıştırılması maksadıyla memurlar gönderilmesi yoluna gidilmişti.

Daha sonrasında, yaşanan can ve maddi zararların telafisini sağlamak maksadıyla, taraflar ve şahitlerin toplandığı yargılama neticesinde belirlenen nakdi bedellerin tahsili Beyt-i Reslan tarafından karşılanması kararı çıkmıştı. Bunun yanı sıra, ilerleyen süreçte, iki kesimin müdahil olacağı yeni gelişmelere de çalışmamızda değineceğiz.

* Bildirilere ait özet kitapçığında bildirimizin başlığı "Osmanlı Safitasında Beyt-i Şemsin ve Beyt-i Reslan Arasında Yaşanan Bir Çatışma" şeklinde olup son hali başlıktaki gibi olmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Karaman/TÜRKİYE, ilkerkiremit@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6613-806X, DOI: 10.37879/9789751756442.2023.24

Bu çerçeve içerisinde, döneme ait kayıtlardan hareketle, bölgedeki toplumsal vaziyet ve siyasi ilişkileri yansıtabilen yönü itibarıyla bu konuyu ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Safita, Nusayri, Beyt Şemsin, Beyt Reslan.

Conflict Between Beyt Shamsin and Beyt Reslan in Ottoman Safita

Abstract

Our study focuses on the conflict and accompanying developments between the two tribes (or families) Beyt Shamsin and Beyt Reslan in Safita, at a time in the middle of the XIXth century. In Ottoman Syria, these two tribes in Safita, under the sanjak administration of Tripoli, were important social elements of the region. In fact, since they came from the Nusayri tribal structure, this example of conflict between the two groups could have been an extension of a wider characteristic. There were conflicts and related relations between the tribes, which represented the social organization of the Nusayris, who formed an important part of the Western Syria geography. These ongoing conflicts caused both significant losses and the violation of security and stability in the region. In fact, as an example, the incident that broke out in 1847 between the two factions caused both sides to suffer losses and due to the effects it created, the administration intervened in the situation as soon as possible.

On the aforementioned date, an armed mass from Beyt Reslan raided the village of Beyt Shamsins, looting it and causing loss of life. Upon this development, the administration intervened as the tax collection in the region was also interrupted. On the other hand, the tax opposition in Latakia brought up the difficulty of sending soldiers to both places. In addition, officers were sent to inspect the situation in the region and to settle the situation by negotiating with the two sides. Afterwards, it was decided that Beyt-i Reslan would cover the collection of the cash costs determined as a result of the trial, in which the parties and witnesses were gathered, in order to compensate for the loss of life and material damage. In addition to this, in the future, we will also touch on new developments that will involve both parties in our work.

Within this framework, we will deal with this issue in terms of reflecting the social situation and political relations in the region, based on the records of the period.

Keywords: Ottoman, Safita, Nusayri, Beyt Shamsin, Beyt Reslan.

Giriş: Tarihsel Arka Plan

Suriye'nin batı tarafında ve denizden içeri kısımda kalan Safita, ayrıca bölgenin engebe silsilesini oluşturan *Cebel-i Nusayriye*'nin güney kesiminde yer almaktadır¹. XVI. yüzyılın başlarında, Şam bölgesinin bir parçası olarak Osmanlı egemenliğine girmiş olan burası, aynı yüzyılın ilk dönemlerden itibaren idari açıdan “nahiye” statüsünde olmuştur. 1519 ve müteakip yıllarda Trablus Sancağı idari hiyerarşisinde yer almakla beraber, 1522 tarihli malumatta, aynı sancağın Hüsn-i Ekrađ Kazasına bağılı bulunmuştur. 1645 tarihine gelindiğinde ise Safita kaza merkezi olmuştur². Çalışmamıza denk gelen bir zamanda, yani XIX. yüzyılın ortalarında, Safita yine Trablusşam Sancağı idaresine bağılı bir kazaydı³.

Demografik vaziyetine bakıldığında, Osmanlı döneminin ilk asrında burası, Hristiyan, Nusayri ve bazı Arap kabilelerinden oluşan bir yapıdan müteşekkildi⁴. XX. yüzyılın ilk yarısına ait malumatta ise Safita, Rum Ortodokslar ve diğer muhtelif Hristiyan ahalinin mevcudiyetinden başka, çoğunluğu Nusayriilerin oluşturduğu bir bölge olduğu belirtilmiştir⁵.

Gelgelelim Nusayriiler, sadece Safita bölgesinde değıl Cebel-i Nusayriye ve genel olarak Kuzeıybatı Suriye, Antakya ve Çukurova coğrafyasındaki beşeri noktaları oluşturan sakinlerdendi⁶. Batıni İslam'a dayalı inanç yapıları, aslında idaresi altın-

1 Bk. N. Elisséeff, “Sáfitha”, *The Encyclopedia of İslam*, New Edition, C VIII (Ned-Sam), Brill, Leiden 1995, s. 815; Enver Çakar, *Trablus*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2012, s. 81, 210.

2 Ayrıntılı olarak bk. Çakar, *age.*, s. 90-93.

3 Örnek kayıtlardan hareketle bk. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade, Mesail-i Mühimme (İ.MSM).76/2172; BOA, Sadaret, Mektubi Kalemi (A}MKT).93/89; BOA, A}MKT. 102/60; BOA, Sadaret, Meclis-i Vala (A.}MKT. MVL). 9/100. Ancak bazı kayıt örneklerinde Şam Sancağına bağılı olarak gösterilmesi dikkatimiz çekmiştir. Bk. BOA, A}MKT. 102/60.

4 Çakar, *age.*, s. 211-212.

5 Bk. Mehmet Refik Temimi-Mehmet Behçet, *Beyrut Vilayeti II*, Şimal Kısmı, Vilayet Matbaası, 1333/1336, s. 393; Selahattin Tozlu-Naim Ürkmez (haz.), *Nusayriiler, Tarih, İnanç, Edebiyat ve Kaynakça*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2017, s. 95. Burckhard'ın 1822 tarihli eserinde, Cebel-i Nusayri'nin kıyısında olan Safita (Kalesi)'nin, reisleri El-Fakker olan, Nusayriilerin merkezi olduğu belirtilir. John Lewis Burckhardt, *Travels in Syria and The Holy Land*, John Murray, Albemarle Street, London 1822, s. 160.

6 İlker Kiremit, *Değışim Sürecinde Bir Osmanlı Sancağı: Lazkiye (1864-1918)*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2019, s. 78, 254-256, 266; Temimi-Behçet, *age.*, s. 121, 393, 401, 456, 491, 509, 513; Tozlu-Ürkmez, *age.*, s. 5-6; İlker Kiremit, “Lazkiye Sancak Teşkilatının Şekillenmesinde Cebel-i Nusayri Etkisi”, *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, S. 22, 2020, s. 97-98.

da buldukları Osmanlı iktidarının kabul ettiği inanç esasları dahilinde değildi⁷. Bunun yanında, Suriye bölgesindeki bu ahalinin toplumsal yapısı aşiret esasına göre şekillenmişti. Dört büyük aşiret ve onlara bağlı bulunan alt gruplar onların toplumsal şemasını oluşturuyordu⁸. Safita'daki Nusayri nüfusu da bu toplumsal ağ içerisinde yer alıyordu. Buradaki nüfus kitlesinden olan Şemsin ve Reslan aileleri de Safita'daki Nusayri ahali arasında dikkat çeken unsurlardan idi. Şemsinler, bahsi geçen büyük aşiretlerden biri olan *Haddadin*'in⁹ içerisinde konumlandırılmıştır. Dedeleri Reslan bin Alan kabul edilen Reslanlar ise *Kelbiye Aşireti*'nin Zeyadiyye koluyla bağlantılıdır.¹⁰ Yarı sıra, *Haddadin*, *Hayyatın*, *Metavire* gibi aşiret kesimleri de Safita Nusayrilerini oluşturan unsurlardan idi¹¹. XX. yüzyılın başlarına ait bir malumatta, bahsi geçen iki aile ile bölgedeki diğer Nusayri kesiminin nüfus toplamı 31 bin olarak verilmiştir. 10 bini bulan büyük aşiretlerin nüfus oranına nazaran, Şemsinler üç bin, Reslanlar (Resalin) ise daha düşük bir miktar olarak iki bin civarında gösterilmektedir. Bunun paralelinde, bahsi geçen aşiretlerin başındaki reislerin yıllık gelirlerinin verildiği malumatta, iki kesime mensup reislere ait rakamlar da, büyük aşiret liderlerinin gerisinde kalmıştır¹².

- 7 Bu bahiste ve inanç için bk. Kiremit, *agt.*, s. 164-167, 175, 294-295; ayrıca bk. Stefan Winter, *A History of Alawis, From Medieval Aleppo to The Turkish Republic*, Princeton University Press, Princeton/Oxford 2016, s. 80, 117.
- 8 M. E. Gâlib Et-Tavil, *Arap Alevileri Tarihi*, Arapça aslından çev. İsmâil Özdemir, Karahan Kitabevi, Adana 2010, s. 274-275; Dick Douwes, "Knowledge and Oppression; The Nusayriyya İn The Late Ottoman Period", *Convegno Sul Tema La Shi'a Nell'Impero Ottomano* (15 Aprile 1991, Roma), Accademia Nazionale Dei Lincei Fondazione Leone Caetani 25, Estratto, Roma 1993, s. 154; Yvette Talhamy, "The Nusayri Leader Isma'il Khayr Bey and the Ottomans (1854-58)", *Middle Eastern Studies*, C 44, S. 6, November 2008, s. 895-896; Kiremit, *agt.*, s. 177.
- 9 Et-Tavil, *age.*, s. 275.
- 10 Winter, *age.*, s. 149; Bir araştırma eserinde ise, bahsi geçen ataları Reslan bin 'Alan Ez-Ziyadiyye olarak belirtilirken, nesepleri Fatımilerden olan ailelerden biriyle ilişkilendirilir. Mensuplarının Masyafla Safita arasındaki bölgeye geldikleri bilgisi verilir. Şemsin ve Reslan için geniş olarak bk. Ali Halil, "El-Evza'u'l-İctimâiyye fi Kaza Safita 1255-1292h/1839-1876m", *Mecelle Camiâti Tartus lil-buhusi ve'd-Devaseti El-İlmîyyeti*, Silsiletün el-Adab ve'l-Ulumu'l-İnsaniyye, El-Mücellid 3, Aded 1, 2019, s. 212. Et-Tavil'in eserinde bu aile "Resaline" şeklinde geçmektedir. Bk. Et-Tavil, *age.*, s. 275.
- 11 Geç döneme ait kaynak olarak bk. Temimi-Behçet, *age.*, s. 402; ayrıca bk. Tozlu-Ürkmez, *age.*, s. 96.
- 12 Haddadin, Hayyatın rüesasının yıllık geliri 100-1500 liradan fazla iken, Nevasıra, Metavira ile Şemsin ve Reslanlara mensup reislerin gelirleri 700-800 civarından az bir miktarda kaldığı belirtilmiştir. Bk. Temimi-Behçet, *age.*, s. 402, 404.

Osmanlı Devleti'ndeki iltizam sisteminin¹³ uygulanma alanından birisi olması bağlamında Safita'daki Şemsin ile Reslanları anabiliriz. XVII. yüzyıldan başlayıp XVIII. Yüzyılda da süren bir gelişme olarak, Şemsin ailesi iltizam alma yoluyla seçkin bir konuma ulaşmıştır. Bununla beraber, Şemsinler bu konumunu sürdürmeye devam ederken, Reslan ve yine Bereket aileleri de temin ettikleri resmi imkânlarla mühim bir mevkiye sağlamışlardır¹⁴. Sonraki yüzyılda Şemsinlerin bölgedeki vergi toplama vazifesinin üstlendiği gibi önemlerini koruduğu da anlaşılmaktadır¹⁵. Diğer taraftan XIX. yüzyıla başlarında, Osmanlı yerel bürokratlarıyla yaşanan hengameli ilişkilerin yarattığı şartlarda, Şemsinler ilginç bir yola başvurmuşlardır. Osmanlı iktidarı ile ilişkileri ve ulaştığı maddi imkânların korunması amacıyla olduğuna kanaat getirilen bir politik hamleyle, aile üyelerinden inanç değiştirmeye yönelik bir talep gündeme gelmiştir. Şöyle ki 1817'de Şemsinlerin ileri gelenlerinden yaklaşık 115 kişi, mevcut inançlarından vazgeçip Osmanlı'nın resmi olarak kabul ettiği İslam (Sünnilik)'a anlayışına dâhil olma iddiasında bulunmuşlardır. Yanı sıra Süleyman Paşa'ya gönderdikleri arzuhallerde, kendilerine Sünni-İslam inancını öğretmek maksadıyla âlimlerin gönderilmesini ve eski ibadet yerlerini yıkıp yerlerine cami inşasını gündeme getirmişlerdir. Nihayet 1827 tarihinde, Safita yakınlarındaki bir köyde cami inşa maksadıyla ilgili beratı da alabilmişlerdi. Ancak onların böyle bir temayül içerisine girmelerinin, dönemin şartları paralelinde, resmi imkân ve mevkileri sağlama veya muhafaza etme niyetiyle ilişkili olduğuna kanaat edilebilir¹⁶.

- 13 Kadim bir döneme giden bu usulle Osmanlı yönetimi, vergi gelirlerinin toplanması işlemini "mültezimlere" ihale ediyor veya buna yönelik bir imkân verebiliyordu. Tanzimat ile beraber bu uygulamada değişiklikler söz konusu olsa da İltizam usulü işlemeye devam etmişti. İltizam usulüyle ilişkili ayrıntı için bk. Mehmet Genç; "İltizam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 22, İstanbul 2000, s. 154-158; ayrıca bk. Fehmi Yılmaz, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Gökkuşbucağı, İstanbul 2010, s. 278-279.
- 14 Winter, Stefan, "The Alawis in The Ottoman Period", *The Alawis of Syria, War, Faith and Politics in the Levant*, eds. Michael Kerr-Craig Larkin, Oxford University Press, New York, 2015, s. 55; Winter, *age.*, s. 86, 124-130, 146-154.
- 15 Konumuzla ilişkili kayıtlardan bu bahis hakkında malumat çıkarabilmekteyiz. Örnek için bk. Safita memurları Beyt-i Şemsin haklarında..."; "Kaza-i mezbûrda memur olan Beyt-i Şemsin Aşreti (...) Beyt-i Şemsin Aşreti aba ve ecdâdlarından berü oranın muteberân ve hükümetin hizmetinde bulunarak...", BOA, İ. MSM. 77/2177; ayrıca bk. Halil, agm., s. 212. Yanı sıra, Mısırlı İbrahim Paşa'nın Suriye'ye gelişine müteakip, Şemsinlerin Safita'daki muhalefeti üzerine ileri gelenlerinin öldürülmesinin yanında zarara uğratılmıştır. Temimi-Behçet, *age.*, s. 125-126; Tozlu-Ürkmez, *age.*, s. 33.
- 16 Ayrıntı için bk. Winter, *age.*, s. 171-173; Winter, agm, s. 59; ayrıca bk. Kiremit, *agt.*, s. 176-177; Sacit Uğuz, "İhtida/Tashih-i İtikad ve Takiye Tartışmaları Altında Osmanlı'nın Son Döneminde Nusayriler", *Kahramanmaraş Sütlü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16/2, 2019, s. 782.

Reslanlara dönersek, aynı yüzyılın başlarında, bölgedeki bir diğer inanç kesimi olan İsmaililerle yaşanan çatışma ve sonrasındaki ortaya çıkan neticenin tarafı onlar olmuştur. Bunun ise Reslanların o esnada, bölgedeki etki gücünün de bir göstergesi¹⁷ şeklinde düşünülebilir. 1808 tarihinde Reslanlara bağlı Nusayrilerin, İsmaililerin olduğu Masyaf Kalesine saldırılarında, emir, oğlu ve 300 civarında İsmaili can vermiş, ardından ahali Hama, Humus, Trablus taraflarına kaçmıştı. Ancak Şam valisinin devreye girmesiyle, buraya gönderilen asker üzerine, Reslanlar yenilmiş ve İsmaili ahali iki yıl sonra yeniden Masyaf'a dönmüşlerdi¹⁸.

Ele alacağımız üzere, iki aile arasında 1847 tarihinde yaşanan çatışma, esasında Nusayri aşiretleri arasında, ilerleyen zamanlarda daha fazla örneklerinin görüleceği bir temayül olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceki dönemlerde, ünlü seyyah Evliya Çelebi'nin de¹⁹ dikkatini çeken bu hususun, bölgedeki Nusayri aşiretleri arasındaki münasebetlerde etkili olduğunu söylemek mübalağadan azadedir. Bahsi geçen yüzyılın, özellikle ortalarından itibaren, aşiretler arasındaki çatışma ve buna bağlı ittifaklar daha da dikkat çekmeye başlamıştır²⁰. Geç döneme ait seyahat eserinden anlaşıldığı üzere, Nusayri aşiretleri arasındaki bu vaziyet devam etmiştir. Aynı eserde, Safita özelindeki bu husustan bahsedilirken de “Nusayrilerin muhtelif aşiretleri beyninde ciddi bir eser-i muhabbet veya râbita-i uhuvvet görü-

17 Seyahat eserinde, büyük aşiret şeklinde tanımlanan Reslanların, İsmaililerle olan çatışmayla da ilişkilendirilerek, sahip oldukları gücün diğer Nusayri gruplardan daha fazla olduğu belirtilmiştir. Temimi-Behçet, *age.*, s. 125; Tozlu-Ürkmec, *age.*, s. 33.

18 E. Honigmann, “Masyad”, İslam Ansiklopedisi, C 7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, s. 361; Nusayri ve İsmaililer arasında yaşanan bu olay için ayrıca bk. Burckhardt, *age.*, s. 152-153. Nusayri Tarihçisi Et-Tavil, Reslanların Masyaf'ı ele geçirmesi olayından bahsederken, hicri takvime göre verdiği tarihte (1115) hata olduğu anlaşılmaktadır. Et-Tavil, Osmanlı'nın Hıms'taki asker ve iki top vasıtasıyla giriştiği harekât sonrasında Reslanların Safita'ya geri döndüğü bilgisini verir. Diğer taraftan daha öncesinde, yani hicri 977 tarihinde, İsmaililerle Nusayriler arasındaki çatışmada, İsmaili kalelerin ele geçirildiğini, ancak Osmanlı yönetiminin müdahalesiyle eski sahiplerine rücu ettiğini belirtir. Bk. Et-Tavil, *age.*, s. 219-220.

19 Dürzi ve diğer kavimlerle beraber andığı Nusayrilerden bahsederken kendi aralarındaki ilişkiler atmosferini de yansıtmaya çalışır. Bu ise, münasebetlerin, çatışma üzerine kurulduğu bir ortamın etkili olduğunu gösterdiğini söyleyebiliriz. Bk. Evliyâ Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Kütahya- Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam-Kudüs-Mekke-Medine*, 9. Kitap, C 1, haz. Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 433-434.

20 Et-Tavil, *age.*, s. 285-287, 290; Douwes, *agm.*, s. 155; Kiremit, *agt.*, s. 181-187; örnek olarak, Sayda valisine gönderilen tezkire için bk. 4 Cemaziyelevvel 1273 (31 Aralık 1856), BOA, Sadaret, Mektubi Kalemi, Umumi (A)MKT. UM). 288/58; 21 Safer 1270 (23 Kasım 1853), BOA, Meclis-i Vala (MVL). 277/49; 15 Cemaziyelevvel 1281-4 Teşrinievvel 1280 (16 Ekim 1864), BOA, MVL. 774/73.

lemez²¹” denilerek, aralarındaki bu vaziyetin sebebi gurur ve menfaatle ilişkilendirilmiştir. Daha özelde, Reslanlarla ile Şemsinler arasında işleyeceğimiz çatışmayı haber yapan batı basınında olayın sebebinin, bölgeyi yönetme maksadıyla izah edilmesi aynı kategoride gösterilebilir²².

Çatışma ve Sonrası: 1847-1848

1847 yılının Ağustos ayında, Reslanların Şemsinler üzerine yaptıkları hücum, iki taraf arasındaki ilk vukuat olmamakla beraber, bölgedeki gelişmeler açısından bakıldığında da bir sürpriz değildi. Henüz kısa bir zaman öncesine ait bir kayıta, “*eşkiya takımından*”²³ olarak anılan Reslanların, bölgede yürüttükleri köy yağmaları, arazi işgali (“*mirinin arazisini zabt etmek*”²⁴) ve bu minvaldeki fiillerin yanında can kaybına neden oldukları bilgisi yansımaktaydı. Bunun üzerine hükümet cenahının askeri harekâta başvurmadan, kullanılan aldatma yöntemiyle, beş kişi yakalanarak müebbet kürek ve pranga cezası maksadıyla merkeze gönderilmişlerdi. Beraberinde, bu ahalinin itaat altına alınması yoluna gidilerek, yeniden bu tür eylemlere başvurmamaları maksadıyla kendilerinden taahhüt alınmak istenmişti. Buna karşın, kısa bir süre sonra, Reslanların yeniden zuhur eden bir harekâtı üzerine, o esnada hükümetin resmi muhatabı²⁵ olarak tanımlayabileceğimiz Şemsinlerle aralarında yeni bir kriz doğmuştu.

Mehmet Kamil mührüyle 27 Ağustos tarihli bir yazıda bildirildiğine göre, “*mah-ı halin dokuzuncu cuma günü*” sabahında, Reslanlardan 300 kişi Şemsinlerin köyüne

21 Geniş olarak bk. Temimi-Behçet, *age.*, s. 412, 501; Tozlu-Ürkmez, *age.*, s. 107-108, 118, 127.

22 Bk. “Alexandria, Dec. 5”, *The Daily News*, Thursday, 23 December 1847, s. 2.

23 “Saniyen Safita ahalisinden Beyt-i Reslan familyasının üzerlerine asker sevk olması icabından ve iktizasından olduğına dair haklarında takdim olunan mazbatalar ve ilam-ı şeriden bahisle olvehile eşhas-ı merkumenin etvar ve hareketlerini ve üzerlerine asâkir sevki iktiza idüb itmediği tahkikine emr ü irade-i samileri sadr buyurulmuş olduğundan olvehile taife-i merkumenin efal ve harekâtleri tafahhus olundukda taife-i mezbûr eşkiya takımından olub (...) bunların bu makule gurur ve tuğyana sapmaları rüesalarının irtikablarından neşet imiş olduğu anlaşılmış olmağla olvehile saye-i padişahide asker sevk itmeksizin ve muharebe kapusu küşad olmaksızın hile ve ber takrib-i vesile ile beş eşkiyayı ele geçirüb haklarında mücazat-ı layıkanın icrası zımında bundan mukaddem hak-pay-ı âlilerine sevk ve izam olunmuş olduğundan muvaffak-ı emr ü irade-i alileri buyurulduğu halde başkalarına ibreten eşhas-ı merkume müebbeden kürek ve prangada tevkif olunmak üzere der-alıyyeye sevk ve izamlarına irade...”. Ayrıntı için bk. 13 Recep 1263 (27 Haziran 1847), BOA, İrade, Meclis-i Vala (İ. MVL). 103/2273.

24 BOA, İ. MVL. 103/2273.

25 BOA, İ. MSM. 77/2177.

baskın düzenlemişlerdi²⁶. Olaylar neticesinde ise, ilerleyen tarihlerdeki kayıtlarda netleşeceği üzere²⁷, Şemsinlerden maddi kayıplar ve yaralıların yanı sıra biri kadın, ailenin ileri gelenlerden sekiz, hizmetlilerden de yedi olmak üzere toplam 16 kişi ölmüştü. Yukarıda belirtildiği üzere, daha öncesinde taraflar arasında gerginlik yaşanmışsa da yerel mercilerin devreye girmesiyle bunun önüne geçilmişti²⁸. Ancak öncesinde yaşanan gerilimin, kayıtlardaki satır arasında yer alması, bunun şimdiki kadar ciddi boyuta ulaşmadığının göstergesidir. Bu yeni gelişmenin, bölgedeki vergi tahsilinin yapıldığı zamana denk gelerek bu işin yürütülmesine engel teşkil etmesi sorunun önemiyetini arttırmıştı. Safita'daki iki kesim arasında doğan bu sorundan başka, bu esnada yine aynı bölgede yer alan Meşta Köyü'ndeki²⁹ vukuat ile Lazkiye Sancağındaki Semt-i Kıblî mukataa ahalisinin de baskın ve gasp fiillerinin yanı sıra vergi tahsiliyle ilişkili muhalefeti, resmi mercilerin gündemindeki ortak mevzular olmuştu³⁰.

Konuyla ilgili yazışmalarda, Safita'daki hadise ile Lazkiye'deki muhalefete alınabilecek önlemin ilk aşamada akla gelen yolu askeri müdahale üzerineydi. Ancak eş zamanlı ortaya çıkan bu gelişmeler için aynı anda askeri sevkiyat yapmanın mümkün olamayacağına kanaat edilmişti. Bu bahisle ilgili, Arabistan Ordusu müşiri Namık Paşa'nın Beyrut'taki Davud Paşa'ya gönderdiği 17 Eylül tarihli yazıda,

26 Bk. 15 Ramazan 1263 (27 Ağustos 1847), BOA, A.}MKT.93/89. İleri tarihli kayıta, vukuatın evvela Nehrül-Gasl denilen yerde başladığı belirtilirken, Şemsinlerin, biri Derikiş olmak üzere iki köye baskın yaptıkları bilgisi verilmiştir. 13 Cemaziyelahir 1263 (17 Nisan 1848), BOA, İ. MSM. 77/2177.

27 11 Şevval 1263 (22 Eylül 1847), BOA, İ. MSM.76/2172.

28 “Trablüşşam meclisi tarafından mahsusi memur irsaliyle münazaa-i vakıa yatışdırılmış olduğu akdemce ifade olunmuşken meclis-i mezkûr canibinden muahharan vurud iden mazbatada”, BOA, A.}MKT.93/89.

29 Yaşanan vukuat ve ayrıntı için bk. 27 Haziran 1847, BOA, İ. MVL. 103/2273; BOA, İ. MSM.76/2174.

30 “Trablüşşam Sancağında vaki Safita Kazası ahalisinden Beyt-i Şems ve Beyt-i Reslan familyalarının öteden berü beynlerinde der-kar olan nefsâniyyet iktizasınca birbirleriyle münâzaaya mübaderetle Safitalardan 15 nefer zükur ve bir nefer avrat telef olarak bu keyfiyet tahsilata dahi sekte virmiş olduğundan Lazkiye Sancağında vaki Semt-i Kıblî mukattaası ahali emvâl-i miriyelerini idare-i taallül ve muhâlefet eylediklerinden ma-ada mugayyer-i rıza-i ali bazı mürettebe-i harekete dahi cesaret eylediklerinden...”, 18 Zilkade 1263 (28 Ekim 1847). Semt-i Kıblî hakkındaki 17 Eylül 1847 tarihli başka bir yazıda: “emvâl-i miriyelerini idare-i taallül iden mukattaanın tahsil-i emvâl mertebesi zımında mahall-i mezkûre karîb Sultan İbrahim nam mahale sevk ve izâm kılınmış ise de bunlar dahi bazı kuraları basub adam urmak ve yol kesicilik eylemek gibi (...) kezalik emvâl-i miriyenin tahsili beheme-hal kuvve-i cebriye iraesine muhtaç olduğu...”. Bk. BOA, İ. MSM.76/2172.

yaşanan bu vukuatla “*tahsil-i emvâli dûçâr-ı akâde-i tavîk ve tehîr itmekte oldukları...*” belirtilirken askeri harekât için Safita’ya öncelik verilmesinin uygun olacağı düşünülmüştü. Buna göre, uygun zamanda, Trablusşam’daki askeri kuvvetin yanı sıra Humus’da bulunan Topçu Mirliva Tahir Paşa’nın da süvari topçu askerinin Safita’ya hareket etmeleri planlanmıştı³¹. Bunun alternatifi olarak, Safita’ya asker sevkine ihtiyaç duyulmaması halinde ise, harekâtın Lazkiye’ye yapılması göz önünde bulundurulmuştu.

Ancak kısa bir süre sonra, Safita’ya asker gönderilmeden önce, vaziyetin yerinde görülmesi ve yapılacak temaslara iki taraf arasındaki gerginliğin yatıştırılması amacıyla aracı memurların gönderilmesinin daha uygun olacağı kanaatine varılmıştı. Gönderilmek istenen memurların, gerilimin ortadan kaldırılıp iki tarafın yatıştırılması amacıyla teşebbüslerde bulunması, duruma göre iki kesimin reisleri (mukaddem) için de sert bir mahiyette hazırlanmış yazıları sunmaları düşünülmüştü. Son kertede beklenen uzlaşma ya da çözümün sağlanamaması halinde askeri yola başvurulmasına karar verilmişti. Bunun için Humus’taki Tahir Paşa ile Kaymakam Ali Rıza Bey’e de gerekli malumat bildirilmişti³².

Yeni plan gereği, Kaymakam Rıza Bey ile eyalet cenahından hazineci Reşit Efendi ve Trablus meclisinden münaşip azaların bölgeye gönderilmesi uygun görülmüştü. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, “*ahâlî-i merkumenin silaha tavrınmalarına hâcet birağulmayarak kendülerinin iknaya yatışdırılmalarına ve tekâfât-ı mezkûrenin kâmilan kabûl eylemeleri...*”³³ maksadıyla temasta bulunmalarıyla vazifelendirilmişti.

Esasında hükümet tarafı, yaşanan gerilimin bir an önce sona ermesini arzu ederken, sağlanabilecek asayiş ortamında bölgedeki yönetim şartlarının iyileştirilmesi amaçlanıyordu. Bunun paralelinde elbette, taşranın bu merkezinde tahsilat işlemlerinin güvenceye alınması ve güvenlik imkânlarının sağlanabilmesi arzu ediliyordu. Bu nedenle bölgede yaşanan kayıp ve zararın hukuki alanda çözülmesi, gasp

31 “Trablus mevkiinde bulunan asâkir-i nizamiyenin zabitanı kumandasıyla bir vakt-i muayyenede Safita’da bulunmak üzere sevk olunması (...) Hims (Humus) mevkiinde bulunan tobcı mir-livasi izzetlü Tahir Paşa dahi birkaç yüz nefer süvari tobcı asâkiri istishabıyla mahal-i mezkûre azimet eylemesi ve Trablus mevkiinde mevcut olan başıbozuk askerinin ve Trablus vücuhundan İsmâil Efendi ile Adli Efendi’nin hitam-i maslahata kadar beraber bulunmak üzere paşa-yı muma-ileyh refakatine irsal kılınması...”, BOA, İ. MSM.76/2172.

32 BOA, İ. MSM.76/2172.

33 19 Şevval 1263 (30 Eylül 1847), BOA, İ. MSM.76/2172. Bu dosyadaki yer alan yazışmalarda, görevlendirilecek memurdan meclis azası olanlar bahsinde 30 Eylül tarihli kayıta, İsmail Efendi ve Adli Mehmet Efendi ve Hazır İbrahim Ağa olarak verilmişken, sonraki kayıtlarda aza sayısı iki olarak belirtilmiştir.

edilmiş malların sahiplerine iadesi ve maktullerin faillerinin teslim edilmesi de kayıtlarda vurgulanmaktaydı. Öyle ki Trablus'taki meclis tarafından bahsi geçen mallar ve kayıplarla ilgili bir kayıt defterinin hazırlanması gereği isteniliyordu³⁴.

Diğer taraftan gerek araçların gönderilmesi gerekse bunun alternatifi olabilecek askeri güç kullanma yoluna gidilmesinin hedefinde aslında Reslanlar vardı. Zira yaşanan olaylar onların, Şemsinler üzerine gerçekleştirdikleri harekâtle patlak vermişti. Dolayısıyla bölgedeki gerilimin yatışması ve gasp edilen malların iadesi mevzuunun muhatabı bu cenah olmaktaydı. Ancak araçların kurduğu temaslar da beklenen uzlaşımın oluşmadığı anlaşılmaktadır ki askeri harekâta başvurulmuştu. Batılı basına da yansıyan bu harekâtın epey bir kuvvetle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. *The Daily News*'in 23 Aralık 1847 tarihli haberine göre, 600 askerlik bir kuvvet Beyrut'tan Safita'ya hareket etmiş, ancak başarısız kalmıştı. Ardından Lazkiye, Trablus, Humus ve Hama'daki askeri garnizonları Tahir Paşa kumandasında yürütülen harekâta, Reslanların ileri gelenlerinden 16 kişinin yakalanıp İstanbul'a sevk edilmek üzere Beyrut'a gönderilmişti³⁵. Bununla beraber, ileriki zamana ait başka bir malumatta da, Tahir Paşa'nın icra ettiği harekâtın gelişmelerinden haberdar olabilmekteyiz. Belirtildiği üzere, paşanın üzerlerine gitmesiyle, Reslanlar değerli eşyalarını beraberlerinde alarak dağlık mevkilere kaçmışlardı³⁶. Aslında başvuru bu yol ile askeri müdahaleyi sınırlandırabilmesi itibarıyla benzer yöntemin kullanılmasıyla ilişkili örnekler de mevcuttu. Safita'daki bu mevzu bahsinde, önceki kayıtlarda dikkat çekilen bu hususa göre, silahlı güç sevk edildiğinde, öne açılan başka bir alandan kaçışmanın olması, gerçekleştirilen bu teşebbüslerin neticelerini etkileyebiliyordu. Şöyle ki bölgeye Beyrut'tan yürütülen asker sevki üzerine, bunların göçebe bir yaşam tarzına sahip olduklarının da işe katılmasıyla, Şam taraflarına savuşmanın olduğu belirtilmişti³⁷.

34 11 Şevval 1263 (22 Eylül 1847), BOA, İ. MSM.76/2172.

35 *The Daily News*, 23 Aralık 1847, s. 2.

36 “hükümet tarafından her ne kadar kendülerine nush-i bend olunmuş ise de dönülmeyüb muhâlefet sularında kalmış olduklarından artık hükümetin şanını icra itmek için ve bertakrib daire-i inkiyâd ve itaate teklif eylemek niyet-i hayriyesiyle izzetlü Mirliya Tahir Paşa hazretlerinin mâiyyeti ile üzerlerine asâkir-i şâhâne sevk olundukda Trablus meclisinden tevarüd iden mazbatadan müstebân olduğu üzere taife-i mezbûre mahallerinden savuşub yüksek dağların başında tahassun (...) ziy-i kıymet olan eşyalarını beraber götürüb bayağı ve la-şey hükmünde olan eşyalarından mâ-adâ emhâllerinde bir şey barağmamış oldukları...”, 13 Cemaziyelahir 1263 (17 Nisan 1848), Tercüme, BOA, İ. MSM. 77/2177.

37 28 Ekim ve 4 Kasım 1847 tarihli kayıtlar için bk. BOA, İ. MSM.76/2172. Bu kayıтта göçebe oldukları belirtilse de, geç döneme ait bir eserde, Safita ve yine Sahyun'daki Nusayrî aşiretlerinden bahsedilirken “hayme-nişim” olmadıklarına vurgu yapılır. Temimi-Behçet, *age.*, s. 402, 525. Sergiledikleri bu manevralarla ilişkili olarak durumlarının bu şekilde izah ediliyor olması ihtimal dahilindedir.

Diğer taraftan, yukarıda bahsedilen askeri harekâtın muhtemel etkisiyle, 1848 yılının başında, iki taraf arasındaki çatışmanın doğurduğu neticeler üzerine hukuki süreç başlatılarak davanın görülmesi yoluna gidilmişti. Sadarete gönderilen 19 Ocak 1848 tarihli yazıda,

“Safitalulardan Beyt-i Şemsin ile Beyt-i Reslan Aşiretinin beyninde vuku bulan mukatele maddesinden dolayı muhakeme-i mukteziyelerinin icrasıyla bir daha yekdiğeri aleyhinde bulunmamak ve miyânelerinde der-kar olan husumet ve adâvet-i kadimelerinin külliyyen def ve izâlesi ve saye-i hazret-i şâhânede tarafeynin asayiş ve rahatları esbâbının istihâliyle fima-bâd birbirlerine izhâr-ı adâvet ve husûmet itmemek üzere birbirleriyle barışdırılması ve şimdiye kadar bunların beyninde vukua gelen katl-ı nüfus ve nehb-i emvâl ve sirkat-i eşya maddeleri gibi pek çok davaları vuku bulmuş olması ve birkaç defa meclis-i aciz-ânemize davet olunmuşlar ise de davalarının tekâsürü ve tebzîri arkası alınamayacağı cihetle o makule davalarının rüyeti uzamaması çün fakat kendülerinin deâvî-i vâkıalarına mahsus burada bir meclisin tertibi bi’z-zikr mecburiyet hâsıl olmuş olduğuna...³⁸”, işleyecek hukuki sürecin gerekçesi veriliyordu.

Davayı göreceк geçici heyet 12 kişi olarak belirlenmişti. Bunların arasında evvela, Safita’da bulunan Binbaşı Timur Ağa, bir kolağası ve Beyrut meclisinden üç aza yer alacaktı. Bunların üzerlerinde olabilecek muhtemel vergi borcuyla ilişkili, Sayda Eyaleti’nin maliye hazinesine bağlı bir kâtibin bulunması elzem görülmüştü. Yanı sıra yaşanan olaylardaki fillerin kabul edilmeyecek olması durumunda iki tarafı tanıyıp, şahitlik edebilecek Trablus ve Lazkiye taraflarından üçer kişinin de katılması gereği istenilmişti.³⁹ Ancak taraflar arasındaki dava sürecini ele alan 17 Nisan 1847 tarihli ve teferruatlı malumattan anlaşıldığı üzere, heyeti oluşturan kişi ve sayısında değişiklik olmuştu. Öyle ki dava, Sayda Valisi Mustafa Paşa ile eyalet defterdarı Azmi Efendi’nin huzurunda olduğu belirtilen altı kişi tarafından görülmüştü. Bunlar, meclis reisi ve Trablüşşam ileri gelenlerinden Abdulkadir Bey, müftü, müderris Müftü-Zade İsmail Ağa ile Safita yakınlarındaki Tartus’tan memur İbrahim Ağa, Akkarlı ileri gelenlerinden Hüseyin Ağa El-Ali ve Ahmet Ağa El-Süleyman idi⁴⁰. Yanı sıra iki tarafın vekil ve şahitlerine baktığımızda, Şemsinler Rahman Ağa El-Mehmet tarafından temsil edilirken, Derikiş Köyü’nden Süleyman el-Mustafa ile Ayn-ı Ahmet Köyünden Ali El-İsa isimdeki

³⁸ BOA, A}MKT. 112/47.

³⁹ BOA, A}MKT. 112/47.

⁴⁰ Bk. BOA, İ. MSM. 77/2177.

şahıslar şahit olarak gösterilmişti. Reslanlar ise, Devir Köyü'nden Ali Osman ile Harberfeta Köyü'nden Mehmet El-Ahit'i şahit olarak gösterirken İsmail Süleyman Reslan ve Esber Ali el-İbrahim Reslan tarafından savunulmuşlardı⁴¹.

Davayla ilgili malumattan takip edilebildiği üzere, her iki tarafın vekillerinden, maktul ve maddi kayıplarla ilgili talepleri içeren defterler istenilmişti. Verilen kayıtlara göre, Şemsinler 397.822 kuruş 30 para miktarında maddi kayıplarının olduğunu, yanı sıra 15 erkek ve bir kadının katledildiğini bildirmişti. Buna mukabil Reslanlar iki yük 19.954 kuruş 30 para değerindeki zararı ve kendilerinden yedi şahsın ölümünü beyan etmişlerdi⁴². Bunun yanında yapılan savunmalarda, Şemsin tarafı, iki köye yapılan saldırının yanı sıra Reslanların daha önceki zamanlara ait fiillerini de suçlamalara eklemişti. Reslanların temsilcileri de Şemsinlerin, kötü eylemler sergilemelerini dile getirmişti⁴³. Diğer taraftan Reslanların saldıran taraf olmasına karşın, vekillerinin maddi ve can kayıplarının olduğuna yönelik beyanda bulunması dikkati çekmişti. Yerel mercilerden de gelen bilgi üzerine, baskın, gasp ve bu minvaldeki eylemleriyle bilinen Reslanların, böyle bir yola başvurmalarının, kabahat ve suçlarının üzerini kapatmak maksadıyla olduğu düşünülmüştü⁴⁴.

Böylece Reslanlarla ilgili öngörünün davanın görülmesi süresince etkili olmasının yanı sıra, mesela Derikiş üzerine yapılan baskında yaşananlara Şemsinlerin lehine tanıklık edebilecek kişiler (yolcu ve Müslüman kesimden birileri) mevcuttu. Lakin adam öldürme hususunun şer'i hükümlere göre değerlendirilmesi ve bu doğrultuda kısas veya diyete karşılık bir karar alınacağından dolayı failerin belirlenemeyeceği anlaşılmıştır. Bu nedenle şer'i esaslar gereğince "kasâme"⁴⁵ yani faili

41 Bk. 13 Cemaziyelahir 1263 (17 Nisan 1848), BOA, İ. MSM. 77/2177.

42 Bk. 13 Cemaziyelahir 1263 (17 Nisan 1848), BOA, İ. MSM. 77/2177.

43 "kadimü'z-zamandan berü taife-i mezbûr haklarında muâmele-i itisâfiye ve gadriyeden hali olmadıklarını Beyt-i Şemsin Aşiretinin vekili ifade ve takrir itmiş olduğu misillü Beyt-i Reslan vükelası dahi Beyt-i Şemsini müttehim idüb irtikab-ı fazihet ve şenayide bulduklarını serd ve beyan eylemiş...", BOA, İ. MSM. 77/2177.

44 "Trablus meclisinden ve kaimakamlardan tevârüd iden mazbata ve tahrîrâtta Beyt-i Reslan'ın tuğyan ve şekavetlerinden teşekkî itmekte olub cerâim ve kabâhatleri şöhet bulmuş ve bâ-husus muahharen seher vakti Beyt-i Şemsin'in üzerlerine hücum ve kendilerini basub ricalini zebh ve katl iderek emvâl ve mevcûdâtlarını selb ve iğtisab itmiş oldukları Trablus meclisine ve sâirlerine tahakkuk olmuşken Beyt-i Reslan merkume kabaih ve cünhalarını kabatmak emeliyle bir takım meslûbat defterini takdim ve maktûlin iddiâ itmekte", BOA, İ. MSM. 77/2177.

45 Bk. Yılmaz, *age.*, s. 323; Develioğlu'nun lûgatinde, yerel ahalden 50 kişiye bu işlemin yapılması bilgisi geçmektedir. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2017, s. 566.

bilinmeyen ölümün cezai ve maddi karşılığının tespiti için yemin ettirilme yoluyla diyet kararının icrası düşünülmüştü⁴⁶.

Tarafların sundukları defterler yeniden gözden geçirilerek gasp edilmiş mallar ve ölen şahıslarla ilgili diyet rakamlarının belirlenen esaslara göre saptanması yoluna gidilmişti. Bunun yanında, Şemsinlerin, hükümetin bölgedeki memurları olması itibarıyla yaşanan baskınlarda, hazineye gitmesi gereken paraya da el konulmuştu. Ancak bahsi geçen hazine akçesinin Şemsinlerin zararlar kaydına katılmış olduğu görülmüş, bunun üzerine bu miktarın ayrıyeten hesaplanarak tahsilinin sağlanmasına çalışılmıştı⁴⁷.

Bununla ilgili teferruattan sonra, netice olarak, Reslanların hazine akçesi olarak 22.130 kuruş ve Şemsinlere ait mallarla ölenlerin diyetleri için 140 bin kuruşluk bir bedel ödemeleri kararıyla dava karara bağlanmıştı. Ancak bahsi geçen bu paranın Reslanlar tarafından bir defada ödenebilme imkânının olmadığı anlaşılmasından, bunun taksit yoluyla tahsil edilmesi uygun görülmüştü. Buna göre, 1848'den itibaren dört sene müddetle olmak üzere Şemsinlere, yıllık 35 bin kuruş ödemeleri kabul edilmişti. Hazineye ödenecek miktarın ise köylerinden çıkacak

46 Daha fazla ayrıntı için bk.: "...ol vechile şeran kasâme diyeti hükm olunmak lazım geleceği ve kasâme diyeti ashâb-ı arazinin üzerine tertib ideceğinden ve halbuki arazinin ashâbı Bey-i Şemsin familyası bulunmuş ve adamları kendü arazi ve hanelerinde telef ve idam olmuş olduğundan bu surette ilave mağduriyete giriftâr olacakları aşikâr görünmüş ve beyana hacet olmadığı üzere...", 13 Cemaziyelahir 1263 (17 Nisan 1848), BOA, İ. MSM. 77/2177. Ancak davanın şer'i hükümlere göre görülmesi dikkat çekicidir. Bu durum Winter'ın (*age.*, s. 119-120) da dikkat çektiği hususu hatıra getirmektedir. Zira Sünniliğin dışında kalan/heretik görülen Nusayrilerin resmi yargı kapsamına alınması mevcut/genel kanaatin dışındaydı. Bununla beraber işlediğimiz dava örneğinde, Şemsinlerin hükümetle olan münasebetleri de göz önünde bulundurulabilir. Diğer taraftan, Mithat Paşa'nın esasında Lazkiye bölgesiyle ilgili 1879 tarihli bir raporunda, -civar bölgeleri işaret ederek, İslam/Sünni kesimin gösterdiği tutumun yanı sıra Nusayrilerin şahitliklerinin kabul edilmemesi hususunu dile getirmiştir. Bk. Kiremit, *agm.*, s. 101. Yine aynı yüzyılın sonlarına doğru, Antakya bölgesindeki Nusayrilerle ilişkili başka bir raporda görüldüğü üzere, -mahkeme azalığı mevzusunda da yaşanan sorunun yanında- Şer'iye ve Nizamiye mahkemelerinde şahitlik imkânından yoksun oldukları anlaşılmaktadır: "iş bu taifenin mahkeme-i Şer'iye ve Nizamiyede öteden beri şahâdetleri istimâ itdirilmediğinden...". Gerçi ilginçtir ki, aynı yerde, Adana ve Tarsus'daki ahali mensuplarının ise bu vaziyette olmadıkları belirtilmiştir: "oralarda Nusayriler ehl-i İslâmın hukuk-ı şer'iyesinden tamamıyla hissedar...". Bk. 5 Cemaziyevvel 1310 (25 Kasım 1892), BOA, Yıldız, Perakende Maarif Nezareti Maruzatı (Y.PRK. MF). 2/57. Ayrıca bk. Uğuz, *agm.*, s. 792, 794. Bu sıralarda, İskenderun'a ait dava kayıtlarında da bu ahali mensuplarına rastlandığını eklemek gerekir. Kiremit, *agt.*, s. 174.

47 13 Cemaziyelahir 1263 (17 Nisan 1848), BOA, İ. MSM. 77/2177. Ayrıca aynı dosyada meslubat kayıt cetvelleri de bulunmaktadır.

gelirlerden (emvâl-i miriye) sağlanarak Sayda hazinesine verilmesi istenilmişti⁴⁸.

Bu kararın alınmasıyla beraber, iki taraf arasındaki çatışmanın çözüldüğüne kanaat getirilirken, mevzuyla ilişkili hususlara da bunun paralelinde yaklaşılmıştı. Karardan sonraki yazışmalarda, olayların gelişmesinde bu sefer iki tarafa da “kabahat” yüklenmiş olmakla beraber, sorunun tamamen ortadan kaldırılması maksadıyla daha hassas davranılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu nedenle, elbette yeni bir vukuatın yaşanmaması maksadıyla taahhüt alma yoluna gidildiği gibi, iki aile ile bağlantılı tutukluların salıverilip geri dönmelerine imkân verilmişti⁴⁹. Böylece bir an evvel hem bölgenin asayiş ve dolayısıyla hükümet lehine arzu edilen istikrarın temini arzu edilmiş hem de Cebel-i Lübnan bölgesine dikkat çekilerek buradaki şartların hassasiyeti açısından ihtiyatlı bir tutumun sergilenmesi tercih edilmişti⁵⁰.

Sonuç

Safita’daki iki mühim aile arasında yaşanan çatışmanın, daha önceye giden bir anlaşmazlık ve gerilimin uzantısı olduğu görülmektedir. İki taraf arasında, rekabet ve güç çekişmesine dayalı olduğu anlaşılan bu gerilim, bölgedeki mali, güvenlik ve siyasi vaziyeti ihlal etmesiyle hükümetin müdahalesini beraberinde getirmiştir. Ele aldığımız bu gelişmenin, hem dönemin Osmanlı Suriye’sindeki şartları ve merkezle taşra arasındaki ilişkileri yansıtabilmesi hem de aşiretler arası çatışmaların mikro düzeyde bir örneğini sunabilmesi açısından önem arz ettiği kanaatindeyiz.

Diğer taraftan iki taraf arasında uzlaş ve sulh teminine imkân sağlamayı gözetilen davanın görülmesi neticesinde çıkan karar esasında Reslanların yürüttüğü fiillerin telafisine karşılık gelmiştir. Ancak dava neticesinde oluşan yükün Reslanlar üzerine kalması muhtemelen yeni anlaşmazlıklara etkide bulunmuştur. Nitekim bir süre sonra, yeni aktörlerin de devreye girmesi, iki taraf arasındaki gerilimleri tekrar edecektir.

48 Ayrıntı için bk. 8 Şaban 1264 (10 Temmuz 1848), BOA, A.} MKT. 138/83; 13 Cemaziyelahir 1264 (17 Mayıs 1848), 8/14 Şaban 1264 (10/16 Temmuz 1848), 10 Ramazan 1264 (10 Ağustos 1848), BOA, İ. MSM. 77/2177; 5 Şevval 1264 (4 Eylül 1848), BOA, A.} MKT. MVL. 9/100.

49 Bk. 3 Recep 1264 (5 Haziran 1848), BOA, İ. MSM. 77/2177.

50 “li-eclü’t-terhib bunlardan birkaç neferinin tedibi tasavvur olunmuş ise de bu dahi tevahhuş-i umûmiyyeyi müceb olur mülahazasıyla tecviz olunmayub iade ve istikrar-ı asayişe bezli mukadderat olunacağı (...) Şu vakt-ı nezaketde ve Cebel-i Lübnan gibi mevki-i mühimmede kıyl ü kale ve mülk ve milletce sadâ ve sızıldhya müceb bir dürlü hâlât-ı nâ-marzîye tahdis itdirilmemesi vesâil-i matlûbesinin istihsâline vakt ü himmet olunması tensib ve istizan olunmuş...”, 10 Ramazan 1264 (10 Ağustos 1848), BOA, A.} MKT. MVL. 9/100; ayrıca bk. 3 Recep 1264 (5 Haziran 1848), BOA, İ. MSM. 77/2177.

1854'te, bu sefer Hama sancak idaresi altında bulunan Metavira Aşireti'nin reisi Hayri Bey'in tahrikleri sonrasında, Reslanlarla Şemsinler yeni bir gerginlikle gündeme gelmişlerdi. Bunun üzerine, Sayda Valisi Vamık Paşa'nın merkeze gönderdiği 24 Mayıs tarihli yazısında, gerginliğin yatıştırılması maksadıyla Divan Kâtibi Şemsi Efendi Safita'ya gönderildiği belirtilmişti. Hayri Bey'e bağlı reislerle Reslan ve Şemsinlere bağlı taraflar çağrılarak kendilerinden aynı husus için yazılı taahhüt alınmıştı. Üstelik yaşanan olaylara hukuki bir çözüm sağlanması talebi için de sancak (Trablus) veya eyalet meclisine iki taraftan vekillerin gönderilmesi bildirilmişti. Fakat bunun ardından Reslanlarla Metavira arasında yeni bir çatışma başlamıştı. Reslanlardan şaki olarak tanımlanan Mühlhem ile kardeşi Lazkiye'de bulunan Kelbiye, Beyt-i Yaşut, Ferahle, Nevasıra ve Heramta gibi aşiret kesimlerini tahrik ederek Vadiyü'l-Uyun'a ve ardından Hayri Bey üzerine saldırı harekâtına girmişti⁵¹.

İki taraf arasında yaşanan gerilimle andığımız Vadiyü'l-Uyun Köyü, 10 yıl kadar sonraki kayıta yeniden gündeme gelmekteydi. 16 Ekim 1864 tarihinde Beyrut'tan merkeze giden malumata göre, Reslanların, bahsi geçen Metavira köyüne (Vadiyü'l-Uyun) saldırması üzerine iki tarafa mensup beş altı civarında ölüm ve 10'a yakın yaralanma yaşanmıştı. Tekrar eden vukuatlar karşısında hükümet cenahının benzer bir yöntem olarak, olayın incelenmesi maksadıyla, yerel meclislerden şahısların vazifelendirilmesi yoluna gidilmekteydi. Akabinde ise Hama'ya bağlı Cerd-i Masyaf ahalisiyle Metavira Aşireti'nin Reslanlar üzerine giriştiği ortak saldırı⁵² ise bölgede yaşanan olaylar silsilesinin bir örneğini daha yaratmış oluyordu.

51 26 Şaban 1270, BOA, MVL.277/49. Konuyla ilgili yazışmalardan 13 Saban 1270 (11 Mayıs 1854) tarihli kayıttan, Metavira ile Beyt-i Şemsin arasında işbirliğinin kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıntı için bahsi geçen künyedeki dosyaya bakılabilir.

52 “Trablüşşam Sancağı dahilinde kain Safita Kazasında mutavattın bulunan Nusayrî taifesinden Beni (Beyt) Reslan Aşiretiyle Lazkiye Sancağında Fahrü'l-Garbi Kazasında olan Metavira Aşireti öteden berü ara sıra yekdiğeri aleyhinde harekât-i tecâvüziyyede buluna geldikleri misillü...”. Geniş ayrıntı için bk. 15 Cemaziyevvel 1281-4 Teşrinievvel 1280 (16 Ekim 1864), BOA, MVL. 774/73.

Kaynaklar

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),

Sadaret, Mektubi Kalemi (A}MKT): 93/89; 102/60; 112/47; 138/83.

Sadaret, Meclis-i Vala (A.}MKT. MVL): 9/100.

Sadaret, Mektubi Kalemi, Umumi (A}MKT. UM): 288/58.

İrade, Mesail-i Mühimme (İ.MSM): 76/2172; 77/2177.

İrade, Meclis-i Vala (İ. MVL): 103/2273.

Meclis-i Vala (MVL): 26/36; 774/73; 277/49.

Yıldız Perakende, Maarif Nezareti Maruzatı (Y. PRK. MF): 2/57.

Kaynak Eserler

“Alexandria, Dec. 5”, *The Daily News*, Thursday, 23 December 1847, s. 2. (www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/0000051/18471223/009/0002)

Burckhardt, John Lewis, *Travels in Syria and The Holy Land*, John Murray, Albemarle Street, London 1822.

Et-Tavîl, M. E. Ğâlib, *Arap Alevileri Tarihi*, Arapça aslından çev. İsmâil Özdemir, Karahan Kitabevi, Adana 2010.

Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam-Kudüs-Mekke-Medine*, 9. Kitap, C 1, haz. Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Temimi, Refik-Behçet, Mehmet, *Beyrut Vilayeti II*, Şimal Kısmı, Vilayet Matbaası, 1333/1336.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Çakar, Enver, *Trablus*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2012.

Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2017.

Douwes, Dick, “Knowledge and Oppression; The Nusayriyya in The Late Ottoman Period”, *Convegno Sul Tema La Shi'a Nell'Impero Ottomano (15 Aprile 1991, Roma)*, Accademia Nazionale Dei Lincei Fondazione Leone Caetani 25, Estratto, Roma 1993, s. 149-169.

Elisséeff, N, “Sâfitha”, *The Encyclopedia of İslam*, New Edition, C VIII (Ned-Sam), Brill, Leiden 1995, s. 815-817.

Genç, Mehmet, “İltizam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 22, İstanbul 2000, s. 154-158.

Halil, Ali, “El-Evza’u’l-İctimaiyye fi Kaza Safita 1255-1292h/1839-1876m”, *Me-celle Cemiatü Tartus libuhus ve’d-Deraseti El-İlmîyeti*, Silsiletu’l-Adab ve’l-Ulum El-İn-saniyye, El-Mücellid 3, Aded 1, 2019, s. 207-221. (journal.tartous-univ.edu.sy/images/Humanity_Series/12x.pdf)

Honigmann, E., “Masyad”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, s. 359-361.

Kiremit, İlker, *Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Sancağı: Lazkiye (1864-1918)*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2019.

Kiremit, İlker, “Lazkiye Sancak Teşkilatının Şekillenmesinde Cebel-i Nusayri Etkisi”, *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, S. 22, 2020, s. 89-110. (doi.org/10.24082/2020.abked.292)

Talhamy, Yvette, “The Nusayri Leader Isma‘il Khayr Bey and the Ottomans (1854-58)”, *Middle Eastern Studies*, C 44, S. 6, November, 2008, s. 895-908. (doi.org/10.1080/00263200802426013)

Tozlu, Selahattin-Ürkmek, Naim (haz.), *Nusayrîler, Tarih, İnanç, Edebiyat ve Kaynakça*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2017.

Uğuz, Sacit, “İhtida/Tashih-i İtikad ve Takiye Tartışmaları Altında Osmanlı’nın Son Döneminde Nusayrîler”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16/2, 2019, s. 777-802. (doi.org/10.33437/ksusbd.582846)

Yılmaz, Fehmi, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Gökkuşbu, İstanbul 2010.

Winter, Stefan, “The Alawis in The Ottoman Period”, *The Alawis of Syria, War, Faith and Politics in the Levant*, eds. Michael Kerr-Craig Larkin, Oxford University Press, New York 2015, s. 49-62.

Winter, Stefan, *A History of Alawis, From Medieval Aleppo to The Turkish Republic*, Princeton University Press, Princeton/Oxford 2016.

